

EL TRIBUNAL DE LES AIGÜES DE LA VEGA DE VALÈNCIA

L'Horta de València

El Tribunal de les Aigües, Patrimoni Immaterial de la Humanitat des del 30 de setembre de 2009, és la més antiga institució de justícia existent a Europa. Es reuneix cada dijous a la Porta dels Apòstols de la catedral de València, quan sonen les 12 hores en la campana del Micalet. La senzillesa del seu funcionament tanca el model de justícia que ha professat l'home de l'horta des de temps immemorial.

El poble valencià té en alta estima la que, sens dubte, és la més valenciana de les institucions. En el Tribunal de les Aigües tenim un estimable llegat que el poble ha sabut salvaguardar, al llarg dels segles, com a part integrant de la rica, variada i indiscutible personalitat valenciana. Es tracta d'un model de justícia reconegut per totes les cultures i pobles que configuren la personalitat valenciana, un model que ha resistit el pas dels temps i que tant la Constitució Espanyola de 1978 com l'Estatut d'Autonomia de la

Font del Túria a la Plaça de la Mare de Déu

Comunitat Valenciana, així com la UNESCO i altres organismes internacionals, valoren i tenen en consideració. Estudiosos del dret de totes les latituds han trobat en esta institució el model de funcionament jurídic que l'ha mantingut present en tots els temes relacionats amb l'aigua que s'han tractat en distints fòrums i associacions internacionals.

Des de temps remots, la fèrtil ribera de València ha necessitat d'una sàvia, equitativa i justa distribució de l'aigua que havia d'arribar a les terres de regadiu, a través d'un complex sistema de séquies que prenen l'aigua del riu Túria. Per a aconseguir l'organització dels regs va sorgir esta institució, basada en el compliment de les normes que la saviesa i l'experiència de l'home de l'horta li anava proporcionant.

Huit són les séquies mare que naixen del riu Túria, a través dels seus assuts: pel marge dret, les de Quart, Benàger

Assut de la séquia de Tormos

i Faitanar, Mislata-Xirivella, Favara i Rovella; pel marge esquerre, les de Tormos, Mestalla i Rascanya. Estes séquies són les encarregades de distribuir l'aigua del cabal existent, a través de 138 files, i garantixen que arribe fins a l'última de totes. Actualment, amb la construcció del nou llit del riu Túria, s'ha variat el sistema d'assuts, i ha aparegut l'assut del Repartiment (La Cassola), d'on prenen aigües les séquies de Rascanya, Rovella i Favara, a més de la séquia de l'Or. Les comunitats de les séquies es regixen per antigues ordenances transmeses per via oral des de temps dels àrabs i escrites des de l'Edat Mitjana. Una junta administradora, triada democràticament entre tots els membres de la comunitat de regants, igual que el seu sindicopresident, vetla pel compliment estricte de les normes. Tots han de ser llauradors, cultivadors directes de les seues terres i amb coneguda fama "d'home honrat". Síndic i vocals són ajudats en el seu treball pel guarda de la séquia, que cui-

Séquia de Mestalla

da que l'aigua arribe a tots, segons el torn o tanda de reg, i que comunica les infraccions comeses perquè siguen denunciades i jutjades en el Tribunal de les Aigües, constituït pels síndics de les huit séquies i presidit pel sindicopresident.

Una sèrie de detalls n'expliquen el funcionament i la raó de la seua supervivència: el Tribunal no sols té autoritat sobre una séquia, sinó sobre el conjunt de totes; els síndics, triats entre els regants de cada comunitat de regants, no són persones llegendes en dret, però sí coneixedores de les normes que han d'aplicar, basades en unes ordenances que determinen els torns de reg, les obligacions de neteja de canals i séquies, i el pagament d'aportacions per a gastos generals de la comunitat, entre altres normes. El procediment és senzill: la persona denunciada és citada pel guarda de la séquia per al dijous següent; fins a tres vegades pot ser citat i, si no acudix, se'l jutja en rebel·lia.

El corralet amb les butaques dels síndics

Recol·lecció de xufa en l'Horta, a principis del segle xx

Séquia de Favara

Sessió del Tribunal de les Aigües ca. 1930

Cada dijous, a la Porta dels Apòstols, els síndics s’assenten en les butaques assignades a cada una de les respectives séquies. Hi assisteix l’alguatzil del Tribunal, portant com a insígnia l’emblema mil·lenari del Tribunal de les Aigües: un arpó de llautó daurat (el *ganxo*) que era, i és, l’instrument de treball dels guardes de les séquies. La seua utilitat primordial és alçar les comportes dels partidors perquè l’aigua discórrega per la séquia en busca dels camps que regarà. L’alguatzil sol·licita del president la vènia i crida públicament: “Denunciats de la séquia de Quart!”, i acudixen els denunciats, acompanyats del guarda de la séquia. Les crides van fent-se per l’orde en què les séquies prenen l’aigua del riu, començant per la de Quart i acabant per la de Rovella.

El guarda exposa el cas o presenta el denunciant, si n’hi ha. Acaba amb la frase de ritual: “És tot el que havia de dir”. El president inquirix: “Què té a dir l’acusat?”, i passa a

defendre’s l’acusat. Les sessions són totalment verbals i en valencià, encara que s’utilitze el castellà en cas de ser sol·licitat per algun litigant. Ni advocats, ni documents escrits. Es poden proposar testimonis i inclús una inspecció ocular (la *visura*). El Tribunal delibera i sentència. Per a garantir la imparcialitat, en la deliberació no intervé el síndic de la séquia a la qual pertanyen els litigants, i el juí el dirigeix el president o vicepresident (és norma que cada un d’ells siga d’una marge del riu) del costat contrari que es jutja. Si la sentència és condemnatòria, el president o vicepresident ho fa amb la frase ritual: “Este Tribunal el condemna a pena, costos, danys i perjuins, en arrelament a les ordenances”. Les ordenances establixen les penes per a les distintes infraccions, i no caben recursos ni apel·lacions, ja que la sentència és executiva per si mateixa; d’això s’encarrega el síndic de la séquia.

El motiu de les denúncies sol ser furt d’aigua, ruptura de

canals o murs, sotaiguar camps veïns que danyen la collita, alterar els torns de reg o tindre les séquies brutes. La jurisdicció s’estén també als empleats de les séquies, als síndics i a tercers (persones alienes a les comunitats de regants que han causat algun perjudici al sistema de regs). Encara que els tràmits del juí són totalment verbals, es deixa constància escrita en un llibre registre, en què figura el denunciant, el denunciat, la séquia, el braç, el motiu de la denúncia, la sentència i la data. Finalitzada la sessió pública, els síndics es reuneixen a la Casa Vestuari i celebren la sessió administrativa, que és privada, on tracten fonamentalment sobre la distribució de l’aigua i altres temes administratius.

Les característiques més rellevants del Tribunal de les Aigües, estudiades pel professor V. Fairén Guillén, catedràtic de Dret Processal de la Universitat de València, són les majors ambicions doctrinals en el camp del dret processal

de tots els països: CONCENTRACIÓ, perquè els síndics tenen tots els elements necessaris per a la instrucció processal del fet, per a procedir judicialment i resoldre sense ajornaments. ORALITAT, perquè tot el juí és oral, des de la denúncia, que presenta el guarda o el denunciant, fins a la sentència, també oral, passant per la indagatòria, i s’aclariquen, s’expliquen o es justifiquen els fets amb la intervenció del president i els síndics, que interroguen verbalment les parts. RAPIDESA, potser la característica que més ha influït en la pervivència del Tribunal, ja que al reunir-se totes les setmanes, tracta les infraccions comeses des del dijous anterior. ECONOMIA, ja que els juís no ocasionen cap gasto de tipus processal; els síndics no perceben sou ni cap dieta, perquè jutjar és una de les seues obligacions com a síndics de les séquies. El denunciat només ha d’abonar l’import dels gastos de desplaçament dels guardes o de l’alguatzil del Tribunal.

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

